

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Investidura como "Honoris Causa" por
la Universitat de València a Germà
Colón Domènech

Laudatio

Valencia, 19 de octubre de 1984

LAUDATIO GERMÀ COLON *por Antoni Ferrando Francés*

Excel·lentíssim i Magnífic Sr. Rector,
Il·lustríssim Sr. Director d'Universitats i Investigació de la Generalitat Valenciana,
Senyors Rectors de les Universitats germanes de Barcelona i Palma,
Senyores i senyors,

“En el moment d'escriure aquestes ratlles, ja no m'interessa tant saber com es deia realment el poeta, tot i que segueixo pensant que és Ausiàs. Ara, darrere aquest problema, veig uns aspectes lingüístics, sociològics i estructurals apassionants. ¿No ens hauria de preocupar el simple fet d'ignorar l'entorn del nostre major poeta?”

Això escrivia Germà Colon el 1970, després d'una llarga i feixuga feina d'erudit, al voltant del nom de fonts del poeta de Gandia, que l'havia dut a polemitzar amb la plana major de la Filologia Catalana. Perquè, darrere de la polèmica engrescadora i darrere de l'absorbent tasca de la investigació erudita, Colon té ben clar que hi havia quelcom de més important: el goig del coneixement intel·lectual i el compromís apassionat d'un estudiós de la llengua i la cultura catalanes. Els llargs anys -més de trenta- de treball pacient i el munt de publicacions -més d'un centenar- acaçant els orígens del mot, la diversitat històrica i geogràfica, el rerafons sociològic, o la classificació esclaridora, no han estat un passeig divagador de dilettante, sinó itinerari programat pel pols ferm de l'investigador. És aquesta una idea que voldria deixar establerta de bell antuvi avui que la Universitat de València es proposa d'homenatjar no sols la figura d'un excel·lent filòleg de metodologia matisadament positivista sinó també la lucidesa d'un intel·lectual compromés amb l'ideal del coneixement científic i -indestriablement- amb la interpretació i l'impuls de la cultura del seu poble.

No entraré, per això mateix, en l'anàlisi detallada de les contribucions de Colon a la Filologia Catalana i Romànica en general (fariem millor a dir: a la Filologia Romànica des de la Catalana). Ans bé, em valdria limitar a subratllar unes poques fites del seu vast programa de treball, que, a partir del mestratge de Mateu i Llopis, Badia i Margarit, Riquer, Casacuberta o -més tard- von Wartburg, ha desenvolupat amb tenacitat il·lusionada. Un programa de treball que ja es projecta internacionalment el 1953 al Congrés de Lingüística Romànica de Barcelona -justament amb una comunicació titulada: *El valencià*- i que anà escometent empreses tan ambicioses com l'edició del *Llibre de Consolat de Mar* i dels *Furs del Regne de València*, totes dues obres en col·laboració amb el màxim especialista del nostre Dret Foral, Arcadi Garcia.

La publicació d'*El Léxico Catalán en la Romanía*, el 1976, consagra Colon com una de les màximes figures de la Romanística. Amb aquesta obra es tancava brillantment la llarga polèmica sobre la subagrupació romànica -gàl·lica o ibèrica- del català, que havia encetat Meyer-Lübke el 1925 i en la qual participaren noms tan eminents com Menéndez Pidal, Amado Alonso i Badia i Margarit, entre d'altres. "*La meva opinió personal* -ha reconegut Badia- *és que el llibre de Germà Colon lògicament està destinat a ser la terminació 'oficial' de la polèmica*". I afegeix: "*durant cinquanta anys, s'ha investigat, s'ha escrit, s'ha discutit, s'ha interpretat molt. Avui, Germà Colon, amb una singular capacitat tant pera l'anàlisi com perla síntesi, deixa ben clara la filiació no hispànica del lèxic català fonamental, tot i reconeixent les nombroses aportacions hispàniques al seu cabal lèxic*". A partir d'aquestes conclusions, la progressiva hispanització del nostre lèxic des del Quatrecentès no arriba a esborrar-ne les senyes d'identitat originàries, que el situen al si del diasistema latinogàl·lic, costat per costat de l'occità i del francès.

D'altra banda, Colon, que ha treballat en la investigació de la individualitat i la força expansiva del lèxic català, s'ha ocupat dels catalanismes incorporats a l'espanyol, com fa, per exemple, a la seua col·laboració en l'*Enciclopedia Lingüística Hispánica*, o bé en altres dels seus estudis. Però convindria fer alguna petita incursió al món del seu mètode de treball. Així, és sovint un plaer -fins i tot per al lector no especialista- el seguiment de l'argumentació i les dades que Colon aporta en les seues indagacions lèxiques.

Acabe de dir indagacions. I, sense anar més lluny, aquest mateix ètim -*INDAGARE*- dóna en la nostra llengua antiga un derivat, *enagar*, que apareix, per exemple, en els Furs amb el significat d'"encoratjar". Doncs bé: Colon ha fet veure que, entre les llengües romàniques, només el català conserva el derivat popular d'*INDAGARE*, amb el sentit que tenia en el llatí primitiu, mentre que la resta de les llengües romàniques tan sols mantenen la forma culta amb el significat que el mot assolí en el llatí clàssic. És evident que l'entrecàs no ultrapassa la categoria d'anècdota, però a Colon li serveix, junt amb altres exemples, com indicatiu provatori d'un comportament individualitzat -ço és original- del lèxic català enfront de les llengües germanes.

De vegades, l'estudi de determinats mots permet detectar amb precisió la cronologia d'interferències lingüístiques molt concretes. Així, el gal·licisme *rosicler*, en la seua variant *rochicler*, que es documenta en català a les darreries del segle XV i en castellà a començaments del XVI, traïx un origen específicament valencià, que ja palesa així el fenomen de l'apitxament. Corol·lari obvi: cal retrotraure la datació de l'apitxat valencià com a mínim un segle abans del que havia establert Sanchis Guarnier per paral·lelisme amb la revolució fonètica del castellà, suposadament de les darreries del XVI.

Les denominacions de la *tardor* li donen també ocasió per a un excursus força alligador. La més arrelada al domini lingüístic era *primavera d'hivern*, o *primavera de l'hivern*, com havia sentit el jove Colon tantes vegades als llauradors castellonencs en lloc del geosinònim *tardor*, que tant li sobta, segons ell mateix confessa, en arribar a Barcelona. L'investigador adult i madur conserva la curiositat de l'adolescent davant el contrast de les variants i donà resposta a aquells interrogants: *tardor*, el mot avui generalitzat, resultava ser un gironisme que, en estendre's a Barcelona, va penetrar en la llengua literària i va desplaçar progressivament *primavera d'hivern*, tan ben conservada encara a la Plana.

Bé, els exemples serien inacabables, i no sempre en l'àmbit de la lexicografia. L'estudi de l'origen i de l'evolució de VADO + INFINITIU en la Romània occidental constitueix un excel·lent exercici de recerca gramatical i estilística. La perífrasi, que ha pogut triomfar durant la Decadència gràcies a la manca de traves normativistes, nasqué i es consolida com una necessitat expressiva del llenguatge popular. El contrast entre el *vaig anar* matern i l'*aní* que havia sentit a l'Horta de València, l'havia esperonat -una vegada més- a l'anàlisi exhaustiva del fenomen.

Totes aquestes incursions en el laboratori filològic de Germà Colon són més que suficients per a calibrar amb quina serietat científica està en condicions d'opinar sobre temes tan controvertits com el problema de l'autoria de la novel·la *Curial e Güelfa*. Colon ha apostat per l'origen valencià de l'anònim autor, enfront de l'opinió més generalitzada dels historiadors de la literatura, que solen considerar-lo catalano-oriental. I això, basant-se en les preferències lèxiques de l'obra. Amb tota prudència científica, però amb singular claredat, l'erudit es permet una afirmació com aquesta: "*Hi ha prou fonament pe ra suposar que el Curial esta escrit per un valencià*". No és ara tanmateix el moment d'escorcollar en els termes de la polèmica. I, al capdavall, l'objectiu més important no és la solució final de l'enigma, si és que alguna vegada s'hi arriba, sinó un altre de més transcendental: d'una banda, la preocupació i l'esforç dels estudiosos al voltant d'una obra cabdal de la literatura catalana, injustament preterida durant massa temps; de l'altra, l'argument que la mateixa polèmica aporta en favor de la unitat de la llengua. El català de mitjan segle XV arriba a un grau tan alt d'homogeneïtat que els especialistes no es posen d'acord sobre l'origen regional -valencià o català- d'aquesta novel·la extraordinària. I no és que la unitat de la llengua necessite més arguments provatoris en la comunitat científica, però sovint, en determinades conjuntures socioculturals, aquests nous arguments són molt d'agrair per la seua potencialitat suasòria.

Justament estem parlant avui d'un home que ha fet contribucions d'autèntic pes a la demostració d'aquesta unitat. Així, contra la fal·làcia interpretativa que s'entestava a llegir com a afirmació secessionista la famosa frase de Pietro Razzano sobre el seu coetani sant Vicent Ferrer ("sua valentina ac materna lingua fuerit semper locutus"), Colon procedeix a un desmuntatge rigorós d'aqueixa interessada lectura. És evident que per a Razzano, com per a la generalitat dels tractadistes de finals de l'Edat Mitjana, dir "lingua valentina" -o "idioma fiorentino", per citar l'exemple de Dante- no suposava altra cosa que una pura qualificació geogràfica: la llengua pròpia, però no necessàriament exclusiva, d'una determinada demarcació administrativa.

Calia tanmateix per a confirmar-la, la força provatòria d'una empresa com la que Colon dugué a terme: la revisió exhaustiva de les actes del procés de canonització de Sant Vicent Ferrer (1445-1455). Conclusió: sempre que els testimonis esmenten el nom específic de la llengua materna del sant recorren a la denominació de "lingua catalana" o, en tot cas, a l'expressió sinonímica "lingua valentina seu cathalonica".

No sé si calen més dades al respecte per confirmar aquest principi que lliga la pura investigació científica, pacient i aparentment humil en moltes ocasions, amb l'impuls del compromís ètic. La importància de les realitzacions de Colon com a lexicògraf, com a editor de textos cabdals de la nostra història, com a dialectòleg de privilegiada sensibilitat i com a creador de l'escola filològica de Basilea, amb deixebles arreu del món, ens estalvia qualsevol glossa encomiàstica.

És així com aquest valencià de Basilea ha palesat a bastament fins a quin punt entre ciència i passió - segons l'afortunada expressió de Badia-, no hi ha enfrontament sinó maridatge feliç. He dit valencià de Basilea. Igualment podríem dir-ne europeu de Castelló. Tant de bo aquest acte d'avui siga auguri prometedor d'una nova etapa en que la societat valenciana sàpia integrar els seus intel·lectuals i investigadors perquè mai no s'haja de repetir cap mena d'exili ni polític ni científic.

El treball silent al servei de la paraula autoafirmadora hauria de ser el nostre lema. Perquè la nostra és una tasca de tenacitat apassionada per tal de traure a la llum els colors més vius del càntic. El poeta -un poeta valencià, Vicent Andrés Estellés- ha sabut deixar constància d'aquesta idea quan recorda com els forjadors del poble

*"treien uns mots pedregosos i bruts
de la terra i amb ells contruïen el càntic".*

He dit.